

Лоскутова Н. М. Шляхи поповнення кінематографічної термінології французької мови / Н. М. Лоскутова // Нова філологія. Збірник наукових праць. – Запоріжжя : ЗНУ, 2012. – № 51. – С. 111–114.

УДК 811.133.1'373.46(045)
ЛОСКУТОВА Н. М.

(Маріупольський державний університет)

ШЛЯХИ ПОПОВНЕННЯ КІНЕМАТОГРАФІЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВИ

У статті розглядаються джерела утворення французьких кінематографічних термінів. Показано, що у сфері кінематографічної термінології французької мови використовуються традиційні способи створення нових термінів з використанням найбільш продуктивних моделей і структурних типів.

Ключові слова: термін, термінологія, словотвір, кінематографічна лексика.

Лоскутова Н. Н. Пути пополнения кинематографической терминологии французского языка. В статье рассматриваются источники образования французских кинематографических терминов. Показано, что в сфере кинематографической терминологии французского языка используются традиционные способы создания новых терминов с использованием наиболее продуктивных моделей и структурных типов.

Ключевые слова: термин, терминология, словообразование, кинематографическая лексика.

Loskutova N.M. The ways of extension of cinematographic terminology of the French language. The present article deals with the sources of formation of French cinematographic terms. It is demonstrated that in the field of French cinematographic terminology traditional ways of formation of new terms are used with the usage of most productive models and structural types.

Key words: term, terminology, word formation, cinematographic vocabulary.

Відбиваючи в мові об'єктивну дійсність, людина за допомогою спеціальних слів (термінів) фіксує знання і закріплює досягнення культури, науки і техніки. Сьогодні ми спостерігаємо той факт, що кількість термінів у декілька разів перевищує кількість загальноживаних слів. До такого висновку, наприклад, приходять вчені Б. М. Головін, Р. Ю. Кобрин, Т. Р. Кияк, В. М. Лейчик, проаналізувавши дані словників і довідників, виданих у різні роки [Головін 1987; Кияк 1989; Лейчик 2007]. Дане положення слушне і для французької мови, зокрема, для такої її галузі як кінематографічна термінологія.

Сучасний кінематограф чинить потужний психологічний вплив на людину, на формування її смаків, поглядів, світогляду, що зумовлено активною участю кінематографа в масовій комунікації. Система кінематографічної термінології є сформованою, це термінологія, яка склалася, але не застигла у своєму розвитку, вона є відкритою і активно поповнюється і вдосконалюється.

Актуальність теми роботи пояснюється тим, що не завжди і не повною мірою словники устигають фіксувати всі зміни в лексиці, невід'ємною частиною якої є термінологія. Широке коло питань, пов'язаних з дослідженням французької кінематографічної термінології, ще не отримало досить повного дослідження і системного опису.

Вивчення кінематографічних одиниць проводилося і раніше. О. Н. Лебедева у своїй дисертаційній роботі провела структурно-семантичний аналіз російської кінематографічної лексики [Лебедева 1984]; С. І. Алаторцева та Г. С. Ключова досліджували способи номінації в сфері кіномистецтва в російській мові [Алаторцева 1984; Ключова 1989]; І. Б. Гусарова присвятила наукове дослідження проблемі вторинної номінації в англійських кінематографічних текстах ХХ століття [Гусарова 2003]; Л. Ф. Ваховська займалася вивченням лінгвокогнітивних і комунікативних аспектів англомовних текстів з кінематографічної проблематики [Ваховська 2005]. В деяких статтях розглянуто історію становлення кінематографічної лексики. Як бачимо, автори цих робіт досліджували історію та функціонування кінематографічних одиниць в англійській та російській мовах, але не було зроблено спроб дослідити лексико-семантичні особливості кінематографічних термінів у французькій мові.

Отже, **мета** даної статті – аналіз джерел утворення лексики кінематографу у французькій мові.

Мета статті передбачає вирішення таких **завдань**:

- проаналізувати специфіку утворення кінематографічної лексики, відібраної з лексикографічних джерел;
- класифікувати французькі кінематографічні терміни згідно з їх структурою і способом утворення.

Об'єктом дослідження є французька кінематографічна термінологія. **Предметом** дослідження виступають французькі кінематографічні терміни (слова і словосполучення), відібрані методом суцільної вибірки з різних лексикографічних джерел, їх структура та особливості функціонування.

На будь-якому етапі розвитку науки і техніки досить актуальним є питання створення правильної і адекватної термінологічної одиниці, що задовольняє всім вимогам, що ставляться до термінів. Проаналізувавши корпус лексики, що налічує близько 1000 кінематографічних термінів, можна констатувати, що в кінематографічній термінології французької мови утворення термінів відбувається тими ж шляхами і способами, які використовуються для збагачення складу загальнолітературної мови.

У нашому дослідженні ми спираємося на класифікацію джерел термінів В. М. Лейчіка, який у якості шляхів появи термінів називає такі:

- 1) створення термінів за допомогою внутрішніх ресурсів мови з використанням словотворчих і синтаксичних способів;
- 2) термінологізація нетермінів;
- 3) запозичення [Лейчик 2007, с. 83-84].

Використання внутрішніх ресурсів мови є основним джерелом словотворення, який дозволяє поширити сферу застосування рідної мови, примножити споконвічну лексику. Безперечним є той факт, що в якості терміна найбільш бажаним є вживання однослівної кореневої лексичної одиниці, яка є «ідеалом» терміна. Така одиниця зручна тим, що від неї легко утворюються похідні слова, і вона виступає ядром гніздового утворення слів-термінів [Лингвистический аспект стандартизации терминологии 1993, с. 48]. Тим не менш, у процесі аналізу кінематографічних термінів ми виявили, що питома вага кореневих слів невелика і становить не більше 10% від усієї кількості термінів: *un plan, une amorce, un son, une copie*.

Набагато продуктивнішим способом термінотворення є морфологічний спосіб. У терміносистемі кінематографа терміни будуються за традиційними словотворчими моделями. Найбільш поширеним способом є афіксальна деривація, коли до твірної основи приєднуються певні афікси. При морфологічному утворенні нових термінів застосовуються всі способи афіксації: префіксальний, суфіксальний і змішано-афіксальний, які допускають різноманітні варіації комбінацій словотворчих елементів, наприклад:

- суфіксальний: *un chutier, un doublage, un accessoiriste, un atténuateur*
- префіксальний: *un hypertexte, un intertitre, une surimpression*
- суфіксально-префіксальний: *un découpage, un enregistrement, une coproduction, afilmique*.

Слід зазначити, що при термінотворенні вживаються суфікси і префікси загальнолітературного словотворення, морфеми і моделі з інтернаціонального фонду, а також термінологічні форманти, які виражають одне вузьке значення, яке може створюватися для потреб певної терміносистеми. У терміносистемі кінематографа таким формантом є *ciné*, що представляє усічену форму від *cinéma* (*cinéma* походить від грецького *kinema* – рух). Даний формант утворив багато похідних слів, що належать терміносистемі кінематографа: *une cinéoptique, cinème, un cinéfil, cinéthique, cinéaste*.

Конверсія в кінематографічній термінології французької мови також є продуктивним способом словотворення. Найчастіше переходу з однієї граматичної категорії в іншу піддаються дієприкметники, які стають іменниками та прикметниками, або прикметники, які також переходять у розряд іменників: *un accéléré, un ralenti, un déroulant, un référent*.

Набагато активніше використовується словоскладання, коли новий термін створюється за допомогою об'єднання кількох основ в одне ціле. Терміни, що складаються з кількох основ, іменуються складними термінами або термінами-композиціями. Утворюються терміни-композиції за словотворчими моделями природної мови, використовуючи за основу як

стандартні французькі терміноелементи, так і міжнародні терміноелементи. У французькій мові основи з'єднуються юкстапозитивно за допомогою дефіса або сполучних голосних *-o*, *-e* і становлять семантичну цілісність [Халифман 1983, с. 89]: *une stroboscopie, hétérodiégétique, un photogramme, une image-pulsion, un pare-lumière*.

Популярність даного способу пояснюється можливістю вираження декількох ідей в одному слові, що дозволяє економити мовні засоби, а також терміни-композиції дозволяють висловити поглиблене знання і сприяють інтернаціоналізації знання [Лейчик 2007, с. 53-54]. Варто зазначити, що при створенні нових термінів за наявними моделями можуть мати місце різні графічні варіанти однієї моделі, наприклад *une contre-plongée, un contre-jour*, але *un contretype*.

Поряд зі словоскладанням в кінематографічній термінології використовується також телескопія, створення нового терміна за допомогою злиття двох слів, що виражають подібні поняття. При цьому зазвичай використовується початок першого слова і кінець другого слова. У французькій мові такі слова називаються *mots-valises*: *un caméscope, un multiplexe, une exploitation*.

Вимога стислості, що висувається до термінів, обумовлює актуальність широкого використання аббревіації як одного із засобів найменування термінів. Сутність аббревіації полягає в скороченні компонентів словосполучення та їх об'єднанні в одне слово. Аббревіатура дозволяє сконденсувати значення словосполучення, виступаючи «способом концентрації інформації та економії часу» [Чухно 2011, с. 367]. У кінематографічній термінології найчастіше використовуються стилістично нейтральні ініціальні складноскорочені слова: *VF (version française), CNC (Centre National de la Cinématographie), ICS (Institut du Cinéma Scientifique)*.

Даний спосіб є дуже зручним, але він тим не менш може спричинити певні труднощі, тому що внаслідок величезної кількості скорочених слів виникає аббревіальна омонімія: *DIRE - Distributeurs Indépendants Réunis Europeen, BLOC - Bureau de Liaison des Organisations du Cinéma*.

Варто відзначити, що серед усіх способів створення нових термінів за допомогою внутрішніх ресурсів мови найбільш використовуваним є синтаксичний спосіб, який передбачає створення словосполучень, що включають до свого складу два і більше слів-компонентів. Поширеність даного способу пояснюється тим, що словосполучення можуть максимально точно передати істотні ознаки поняття і досягають однозначності шляхом необмеженої можливості збільшення складу своїх компонентів [Закреницька 2011, с. 109], висловлюючи при цьому одне термінологічне поняття. Найбільш оптимальною є модель двоскладних найменувань, що складаються з означуваного (найменування об'єкта) і означального (відмітна ознака) термінокомпонентів, хоча у своїй формальній структурі словосполучення можуть містити до 8 термінокомпонентів: *un caméraman chargé des prises de vues en extérieur*.

Серед досліджуваних нами термінів 34% складають терміни-словосполучення, представлені наступними найбільш продуктивними моделями:

S + Adj: *une projection accélérée, un art acousmatique, un film noir*

S + prep + S: *une adaptation à l'écran, un acteur sans expression*

S + S: *une bande opérateur, une caméra stylo, un cinéma maison*

S + Adj + S: *un cinéma petit format, un film pur bonheur*

S + S + prep + S: *un accéléré vue par vue, une animation image par image.*

Термінологізація нетермінів або семантичне термінотворення – один із традиційних способів створення спеціальних найменувань. У процесі термінологізації відбувається семантичне змінення або переосмислення вже існуючих слів з метою створення нового терміна в певній терміносистемі для номінації нового поняття [Крыжановская 1987, с. 48]. Термінологізація загальноживаної лексики – це невпинний процес, який є наслідком дії закону економії мовних засобів, і практично будь-яка лексична одиниця будь-якої природної мови може стати терміном. Найчастіше термінологізації підлягають слова з конкретним значенням.

У рамках термінологізації ми, слідом за А. В. Суперанською, виділяємо два процеси: семантичну деривацію і термінологічну деривацію (транстермінологізацію) [Суперанская 1989, с. 194]. Семантична деривація дозволяє встановити мотиваційний зв'язок між вихідним словом і новим терміном на основі зовнішньої схожості, подібності, схожості функцій і т.і.: *un casse-cou, une copie lavande, une grue.*

При цьому метафоризація є більш активним способом створення нових кінематографічних термінів, ніж метонімія.

Транстермінологізація, як і семантична деривація, являє собою один із способів вторинної номінації, в процесі якої значення готового терміна змінюється у зв'язку з його запозиченням в інші галузі науки і техніки [Васенко 2008, с. 91]. Транстермінологізуючись, термін повністю або частково переосмислюється в іншій терміносистемі, перетворюючись на міжгалузевий омонім [Суперанская 1989, с. 194]. Терміни-омоніми синхронно існують в декількох терміносистемах, іноді їх кількість може обчислюватися десятками (термін *chargeur* зустрічається в 30 терміносистемах, термін *bobine* - в 25, термін *amorçage* - в 22). Процес міграції термінів в інші терміносистеми відбувається постійно. Це пояснюється зростаючим потоком наукової і технічної інформації, і зміною концепцій конкретної наукової дисципліни.

Останнє джерело утворення кінематографічної термінологіки - це запозичення, які останнім часом значно активізувалися завдяки інноваційним винаходам у сфері кінематографу, які відбуваються здебільшого в англійських країнах. Щорічно в сферу кінематографічної термінології проникає величезна кількість англіцизмів, які з часом реєструються лексикографічними джерелами: *un flashback, un blacklight, un dolly.*

Подібна англійзація наукових терміносистем шкодить французькій мові. Тому багато французьких лінгвістів висловлюються проти цього

способу створення термінології і виступають за очищення французької мови.

Окремим випадком процесу запозичення є використання інтернаціоналізмів, тобто запозичених слів, що мають міжнародний характер вживання (вживаються не менше ніж у трьох неспоріднених мовах), що збігаються за зовнішньою формою і характеризуються спільністю семантики. У кінематографічній термінології французької мови питома вага інтернаціоналізмів вельми значна – понад 30% інтернаціональних слів і їх похідних: *un acteur, biographique, un code, pathétique, un montage harmonique*.

Така кількість інтернаціоналізмів пояснюється зростаючою тенденцією міжнародного кооперування, підвищенням наукового і культурного рівня, необхідністю розробки міжнародної термінології для полегшення спілкування фахівців з різних країн.

Виходячи з вищесказаного, можна зробити висновок, що французькі кінематографічні терміни є адекватною реакцією мови на суспільно-політичні, соціально-культурні зміни і науково-технічний прогрес. У сфері кінематографічної лексики французької мови використовуються традиційні способи створення нових термінів, які не відрізняються від джерел, що існують у французькій літературній мові. Термінологічний словотвір ґрунтується на спільних для всієї мови закономірностях словотворення з використанням найбільш продуктивних моделей і структурних типів.

Література

1. *Алаторцева С. И.* Новая кинематографическая лексика в современном русском литературном языке : Автореф. дис... канд. филол. наук: 10.02.01 / С. И. Алаторцева / АН СССР Ленинград. отд. ин-та языкознания. – Ленинград, 1984. – 23 с.

2. *Васенко Л. А.* Фахова українська мова / Л. А. Васенко, В. В. Дубічинський, О. М. Крimeць. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 272 с.

3. *Ваховська Л. Ф.* Лінгвокогнітивний та комунікативний аспекти англomовних текстів з кінематографічної проблематики (на матеріалі сучасної американської періодики) : Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.04 / Л. Ф. Ваховська / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. – Київ, 2005. – 20 с.

4. *Головин Б. Н.* Лингвистические основы учения о терминах / Б. Н. Головин, Р. Ю. Кобрин. – М: «Высшая школа», 1987. – 104 с.

5. *Гусарова И. Б.* Вторичная номинация в английских кинематографических текстах XX века : Автореф. дис... канд. филол. наук: 10.02.04 / И. Б. Гусарова / С.-Петербург. гос. ун-т. – Санкт-Петербург, 2003. – 20 с.

6. *Закреницька Л. А.* Співвідношення структурних і семантичних моделей термінів-словосполучень в англійській християнсько-богословській терміносистемі / Л. А. Закреницька // Наукові праці Кам'янець-Подільського

університету імені Івана Огієнка: Філологічні науки. Випуск 26. – Кам'янець-Подільський : ПП «Медобори-2006», 2011. – С. 109-113

7. *Кияк Т. Р.* Лингвистические аспекты терминоведения: Учеб. пособие / Т. Р. Кияк. – К.: УМК ВО, 1989. – 104 с.

8. *Клюева Г.С.* Номинация в сфере киноискусства : Автореф. дис... канд. филол. наук : 10.02.01 / Г. С. Клюева / Мос. пед. ин-т им. В. И. Ленина. – М., 1989. – 16 с.

9. *Крыжановская А. В.* Актуальные проблемы упорядочения научной терминологии / А. В. Крыжановская, Л. А. Симоненко. – К. : Наукова думка, 1987. – 164 с.

10. *Лебедева О. Н.* Русская кинематографическая лексика (структурно-семантический анализ) : Автореф. дис... канд. филол. наук: 10.02.01 / О. Н. Лебедева / Днепропетр. гос. ун-т им. 300-летия воссоединения Украины с Россией. – Днепропетровск, 1984. – 23 с.

11. *Лейчик В. М.* Терминоведение: предмет, методы, структура. Изд. 3-е / В. М. Лейчик. – М. : Издательство ЛКИ, 2007. – 256 с.

12. *Лингвистический аспект стандартизации терминологии* / В. П. Даниленко, И. Н. Волкова, Л. А. Морозова, Н. В. Новикова. – М. : Наука, 1993. – 127 с.

13. *Суперанская А. В.* Общая терминология: Вопросы теории / А. В. Суперанская, Н. В. Подольская, Н. В. Васильева . – М. : Наука, 1989. – 248 с .

14. *Халифман Э. А.* Словообразование в современном французском языке: Для ин-тов и фак. иностр. из. учеб. пособие / Э. А. Халифман, Т. С. Макеева, О. В. Раевская. – М. : Высш.шк., 1983. – 128 с.

15. *Чухно Т. В.* Абревіація як продуктивний спосіб словотворення в митній терміносистемі сучасної англійської мови / Т. В. Чухно // Наукові праці Кам'янець-Подільського університету імені Івана Огієнка: Філологічні науки. Випуск 26. – Кам'янець-Подільський : ПП «Медобори-2006», 2011. – С. 363-366.